

*REVIEW OF APPROACHES TO THE TEXTBOOK AND EDUCATIONAL COMPLEXES
ANALYSE AND EVALUATION CONCERNING FOREIGN LANGUAGES
FROM THE END OF XX CENTURY TOWARDS THE BEGINNING OF THE XXI CENTURY*

This article deals with the review of approaches to the textbook and educational complexes analyse and evaluation concerning foreign languages from the end of XX century towards the beginning of the XXI century. It examines cross-lights of leading men of Ukrainian pedagogic science.

Key words: textbook, training complexes, pedagogical expertise of school manuals, criteria analysis structure.

УДК 37.013.3:378

Шмоніна Т.А., Глухов І.Г.

**СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ ПОНЯТТЯ
“ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ”**

У статті розглядаються сучасні наукові підходи до визначення поняття “педагогічні умови”. Наведено основні складові та класифікації цього поняття.

Ключові слова: педагогічні умови, освіта, педагогічний процес.

Актуальність та постановка проблеми. Освіта як сфера надзвичайно важливої соціально-економічної діяльності є стратегічним ресурсом розвитку суспільства, забезпечення зростання його технологічного рівня і конкурентоспроможності в умовах глобалізації сучасного світу.

Сучасні тенденції розвитку освіти в Україні надають імпульс для пошуку подальших шляхів модернізації, інтенсифікації та індивідуалізації процесу навчання. Одним із найпоширеніших способів реалізації цієї мети є розробка та створення оптимальних педагогічних умов певного освітнього процесу.

У сучасній науково-педагогічній літературі поняття “педагогічні умови” зустрічається дуже часто. Але жоден існуючий на сьогодні педагогічний словник не дає визначення цьому терміну, тому виникла необхідність в уточненні поняття “педагогічні умови”.

Цей термін розглядається в наукових працях багатьох учених (Ю. Бабанський, Ю. Бойчук, Л. Горбатюк, Л. Дольнікова, О. Іонова, В. Лозова, І. Мороз, П. Олійник, І. Підласний, С. Хазова, І. Шимко та ін.), і кожен з них має своє бачення й розкриває різні аспекти цієї категорії.

Мета роботи – проаналізувати й визначити сучасне розуміння поняття “педагогічні умови”.

Результати досліджень. У сьогочасній педагогічній і психологічній літературі категорія “умова” трактується як видова категорія відносно до родових понять “середовище”, “обставини”, “стан”, що розширює сукупність об’єктів, які необхідні для виникнення, існування та зміни педагогічної системи. В. Загвязінський розглядає умови як зовнішні та внутрішні обставини, що сприяють або перешкоджають дії факторів розвитку, наприклад, готовність до діяльності, стимулююче середовище, матеріально-технічна й ресурсна забезпеченість тощо. Якщо поняття “умови” трактується широко, тоді до них включають причини, фактори розвитку, технології, методики, засоби навчання, виховання й розвитку, адміністративний супровід тощо [1]. В. Мельніченко під умовами розуміє необхідні і достатні обов’язкові обставини, що визначають, зумовлюють існування та розвиток відповідного освітнього простору. Фундаментально розглянув понятійно-термінологічний апарат педагогіки В. Полянський. На його думку, умови повинні впливати

на фізичний, психологічний, моральний розвиток людини, її навчання й виховання, формування особистості [2].

Поняття “педагогічні умови” розглядають і багато інших дослідників. Визначення цієї категорії з точки зору різних науковців представлено в табл. 1.

Таблиця 1.

Деякі підходи до визначення поняття “педагогічні умови”

<i>Визначення поняття “педагогічні умови”</i>	<i>Автори</i>
Цілеспрямований відбір, конструювання й використання елементів змісту, методів навчання й виховання для досягнення дидактичних цілей	В. Андрєєв, 1988
Така сукупність об’єктивних і суб’єктивних чинників, які позитивно впливають на ефективність і результативність навчального-виховного процесу	О. Назола, 2005
Взаємопов’язаний і взаємодіючий комплекс заходів навчально-виховного процесу, який забезпечує розвиток особистісних мотивів навчання студента, наближення характеру його навчально-пізнавальної діяльності до характеру майбутньої діяльності	І. Прокопенко, 2008
Дидактична категорія, що характеризується сукупністю об’єктивних та суб’єктивних обставин, від яких залежить досягнення мети навчально-виховного процесу	Н. Дворнікова, 2009
Сукупність необхідних мір, що сприяють успішності навчання на основі педагогічної підтримки. Вони мають забезпечувати ефективність процесу навчання, надавати цьому процесу характер успішності, а педагогічна підтримка є інструментарієм, що здатний вчинити результативний вплив на засвоєння знань	Н. Шереметова, 2009
Якісна характеристика основних факторів, процесів і явищ освітнього середовища, яка відбиває основні вимоги до організації діяльності (О. Бехтєнова), сукупність об’єктивних можливостей, обставин педагогічного процесу, які цілеспрямовано створюються й реалізуються в освітньому середовищі та забезпечують рішення поставленого педагогічного завдання (В. Кокорєв, В. Мошкін, А. Наумов), комплекс заходів, що сприяють підвищенню ефективності даного процесу. Мета, з якою створюються педагогічні умови, характеристики запланованого результату й особливості середовища, в якому здійснюється процес досягнення мети, в свою чергу, визначає вибір адекватних психолого-педагогічних умов	С. Хазова, 2010

Деякі науковці зробили спробу виділити складові педагогічних умов, які дозволяють їх класифікувати за тими чи іншими ознаками, що дає більш дискретне розуміння цього поняття. Наприклад, у роботі І. Мороз педагогічні умови розглядаються як функціонування трисуб’єктної взаємодії “вищій навчальний заклад – студент – роботодавець” [3]. Б. Купріянов у своїх дослідженнях розглядає варіативність поняття “педагогічні умови”. Він виділяє декілька свого роду рівнів педагогічних умов. Перший рівень – характеристики суб’єкта навчання, які детермінують успішність виховного процесу. Другий рівень – це проекція обставин виховного процесу на суб’єктивний світ вихованця. Третій рівень – безпосередні обставини виховання – власне класичні педагогічні умови – характеристики. Четвертий рівень умов – “педагогічна діяльність як управління життєдіяльністю дитячого об’єднання”. П’ятий рівень педагогічних умов може бути визначений як ресурсне забезпечення виховання [4]. Є. Бондарєвська виокремлює такі компоненти педагогічних умов: ставлення до вихованця як до суб’єкту життя, здатного до культурного саморозвитку й самозмінювання; ставлення до освіти як до культурного процесу, рушійними силами якого є

діалог і співробітництво його учасників у досягненні цілей їхнього культурного саморозвитку; ставлення до освітнього закладу як до цілісного культурно-освітнього простору, де живуть та відтворюються культурні взірці життя його суб'єктів, відбуваються культурні події, здійснюється виховання людини [5].

Визначаючи педагогічні умови реалізації будь-якої складової педагогічного процесу, Д. Ємельянова виокремлює об'єктивні та суб'єктивні складові. Об'єктивні складові являють собою раціональне використання засобів та форм навчання і самонавчання. До суб'єктивних умов відносять знання, уміння, навички, психічні процеси, стани та якості особистості.

Об'єктивні та суб'єктивні складові педагогічних умов взаємозв'язані, взаємообумовлені, взаємоузгоджені та впливають і змінюють одне одного. Наприклад, використання сучасних технологій навчання змінюють стиль відносин між викладачем і студентом. У свою чергу, зміна стилю відносин спричиняє дію на психічні процеси, стани та якості особистості студента. Такий розподіл можна вважати умовним, тому що всі складові навчального процесу утворюють цілісну систему, а структурування необхідне для аналізу процесу, розробки способів його покращання й надання рекомендацій учасникам.

На нашу думку, представлене вище розуміння педагогічного процесу дозволяє здійснити введення критеріїв до динаміки змін в особистості вихованця, до властивостей компонентів виховного процесу. У цьому випадку педагогічна наука здійснює планомірну роботу з уточнення закономірностей як сталих зв'язків, надає можливість перевірки результатів наукового пошуку.

Виходячи з аналізу літератури, науковці серед педагогічних умов розглядають організаційно-педагогічні (О. Гаврилюк, Д. Горобець, І. Серeda, Б. Чижевський та ін.), соціально-педагогічні (І. Карпова, Я. Кічук, М. Чайковський та ін.) та психолого-педагогічні умови (С. Мірошник та ін.).

Б. Чижевський вважає, що організаційно-педагогічні умови – це функціональна залежність системи компонентів педагогічного явища від комплексу явищ та об'єктів (речей, їх станів, процесів, взаємодій) у різних їх проявах. Дослідник розподіляє організаційно-педагогічні умови на взаємозв'язані необхідні й достатні, об'єктивні й суб'єктивні, зовнішні й внутрішні.

Дослідники соціально-педагогічних умов розуміють їх як послідовність фахових дій, спрямованих на досягнення певного соціально-педагогічного ефекту, на соціалізацію учасників освітньо-виховного процесу.

Аналіз досліджень, присвячених виявленню психолого-педагогічних умов, що сприяють розв'язанню тих чи інших освітніх завдань, дозволяє констатувати, що більшість вчених (Є. Ганін, В. Мошкін, А. Тулегенова та ін.) виокремлюють в них три основні групи: інформаційні (зміст освіти; когнітивна основа педагогічного процесу); технологічні (форми, засоби, методи, етапи, способи організації освітньої діяльності) і особистісні (поведінка, діяльність, спілкування, особистісні якості суб'єктів освітнього процесу, психологічна основа освітнього процесу).

С. Мірошник виділяє такі компоненти психолого-педагогічних умов: мотиваційний, пізнавальний, діяльнісний, емоційний, компоненти вікового розвитку та керування, дидактичний та педагогічний компоненти.

На нашу думку, стосовно до системи освіти найбільш доцільно говорити про психолого-педагогічні умови.

За способом впливу на освітній процес педагогічні умови можуть бути зовнішніми та внутрішніми [12]. Зовнішні умови – результат функціонування політичної, соціально-економічної, освітньої та інших систем зовнішнього середовища. Вони реалізуються через відповідні соціальні інститути. Внутрішні педагогічні умови є частиною завдання певного педагогічного процесу.

Проведений аналіз дозволяє констатувати про те, що сучасне розуміння поняття “педагогічні умови” ускладнюється різноманіттям напрямів досліджень науковців. Педагогічно-дослідники розглядають педагогічні умови формування і розвитку особистості (як педагога,

так і суб'єкта, на який спрямовано процес навчання), організації, активізації та модернізації предметної підготовки тощо. Така багатозначність формулювань свідчить про поліфункціональність та ємність даного поняття.

Підсумовуючи вище наведене, зазначимо, що педагогічні умови є якісною характеристикою основних факторів, процесів і явищ освітнього середовища і для них притаманні такі характеристики: створюються цілеспрямовано й реалізуються в освітньому середовищі; забезпечують вирішення поставленого педагогічного завдання; сприяють планомірності наукового пошуку та надають можливість перевірки його результатів; позитивно впливають на ефективність і результативність навчально-виховного процесу. Педагогічні умови включають до своєї структури такі компоненти: нормативна база, зміст освіти, матеріально-технічна база, технології навчання, навчально-методичне забезпечення, міжособистісна взаємодія учасників навчального процесу і психологічний мікроклімат. Від вибору тих чи інших компонентів і їх взаємодії залежить ефективність досягнення поставленої мети навчально-виховного процесу.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У статті проаналізовано й виявлено сучасні підходи до визначення поняття “педагогічні умови”. Доведено, що стосовно до системи освіти найбільш доцільно говорити про психолого-педагогічні умови. Перспективними є дослідження за напрямом розробок технологій створення оптимальних педагогічних умов для вирішення певних освітніх завдань.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Педагогический словарь: [учеб. пособ. для студ. высш. учеб. завед.]; под. ред. В. Загвязинского, А. Закировой. – М.: Академия, 2008. – 352 с.
2. Полонский В. М. Понятийно-терминологический аппарат педагогики / Полонский В. М. // Педагогика. – 1999. – № 8. С. 17.
3. Мороз І. В. Педагогічні умови застосування кредитно-модульної системи навчання студентів економічних факультетів ВНЗ: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / І. В. Мороз. – Житомир: ЖДУ ім. І. Франка, 2004. – 20 с.
4. Куприянов Б. В. Современные подходы к определению сущности категории “педагогические условия” / Б. В. Куприянов, С. А. Дынина // Вестн. Костромск. гос. ун-та им. Н. А. Некрасова. – 2001. – № 2. – С. 101–104.
5. Бондаревская Е. В. Педагогическая культура как общественная и личностная ценность / Е. В. Бондаревская // Педагогика. – 1999. – № 3. – С. 37–42.
6. Андреев В. И. Основы педагогики творчества / В. И. Андреев. – Казань: Изд-во Казанск. ун-та, 1988. – 238 с.
7. Назола О.В. Педагогічні умови підвищення якості навчання іноземних мов курсантів вищих військових навчальних закладів: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / О. В. Назола. – Хмельницьк: вид-во Нац. акад. держ. прикордон. служби України ім. Б. Хмельницького, 2005. – 20 с.
8. Прокопенко І. А. Формування професійно-менеджерської культури майбутнього вчителя: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / І. А. Прокопенко. – Х., 2008. – 226 с.
9. Дворнікова Н. Педагогічні умови модернізації навчально-виховного процесу у ВНЗ: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / Н. Дворнікова. – К.: Ін-т вищої освіти АПН України, 2009. – 20 с.
10. Шереметова Н. Условия реализации педагогической поддержки успешности в обучении младших школьников / Н. Шереметова // Известия УрГУ. Серия: Проблемы образования, науки и культуры. Педагогика и просвещение. – Екатеринбург, 2009. – № 3. – С. 170–175.
11. Хазова С. А. Компетентность конкурентоспособного специалиста по физической культуре и спорту: [монография] / С. А. Хазова. – М.: Изд-во “Академия Естествознания”, 2010. – 91 с.
12. Жернов В. И. Теоретико-методологические основы формирования профессионально-педагогической направленности личности студента педагогического вуза: [монография] / В. И. Жернов. – Магнитогорск: Магнитогорск. гос. пед. ин-тут, 1999. – 116 с.

Глухов И.Г., Шмони́на Т.А.

СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ К ПОНИМАНИЮ ПОНЯТИЯ “ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ”

В статье рассматриваются современные научные подходы к определению понятия “педагогические условия”. Представлены основные составляющие и классификации этого понятия.

Ключевые слова: педагогические условия, образование, педагогический процесс.

Glukhov I.G., Shmonina T.A.

MODERN APPROACHES TO THE CONCEPT “PEDAGOGICAL CONDITIONS”

Contemporary approaches to definition of conception “pedagogical conditions” are considered in the article. The main components and classifications of this conception are presented.

Key words: pedagogical conditions, education, educational process.

УДК 37.018.2

Щербина В.Ю.

**ЕТНОРЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ
ЯК ОБ’ЄКТ ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ**

У статті вивчаються питання етнорегіональних особливостей виховання дітей у сім’ї у працях вітчизняних та зарубіжних педагогів.

Ключові слова: етнорегіональна специфіка, інтернетнічна культура, надетнічна сім’я.

Сучасні процеси глобалізації, інтеграції неможливі без усвідомлення історично минулого. Це визначає нові підходи та способи розв’язання проблем виховання дітей у сім’ї у контексті національних сутностей минулого.

Як зазначає академік О.Сухомлинська: “...останнім часом спостерігається тенденція до регіоналізації проблем, коли в предметному дослідницькому полі виокремилася регіональна проблематика” [17, с.6].

Етнорегіональна специфіка життя народів визначається як політично-соціальними, так і економічними умовами взаємоіснування двох чи більше етносів на одній території.

Протягом усього історичного розвитку Україну населяли різні народи, етноси і нації, представники різноманітних культур, мов, які мали свої релігійні уявлення та переконання. Увесь час ці етноси взаємодіяли між собою, впливаючи один на одного, асимілюючись, переносючи надбання одного народу на інший. Ступінь взаємодії людей був у різні часи різний. Це залежало від історичної епохи, території проживання, релігійних відмінностей. Наприклад, Південь України ХІХ століття – це контрастна картина, на якій можна було побачити вихідців як із Західної Європи, так і майже з усіх губерній Російської імперії [4, с.57]. З часом процес асиміляції набирив оберті. Це стає помітно, якщо простежити одну з найважливіших складових суспільства – сім’ю. Особливо це притаманно регіонам з компактним поселенням одних етносів, де з’являються сім’ї, що в своїй структурі мають представників різних народів. Відповідно, у таких регіонах, у таких сім’ях перемішуються погляди на виховання дітей.

Цілком природно, що дослідників, науковців хвилювали питання співіснування різних етносів, взаємовпливу їх одне на одного, виховання дітей народів і народностей, що знаходяться у безпосередньому зв’язку між собою.

Мета даної публікації – проаналізувати педагогічні праці вчених, у яких розкриваються проблеми етнорегіональних умов виховання дітей у сім’ї.

На даному етапі розвитку історико-педагогічної науки існує чимала джерельна база, яку складають наукові праці, монографії, окремі розвідки, спеціальна література, посібники